

Tveganja za nepravilnosti pri evropskih skladih na področju notranjih zadev

Co-funded by the Prevention of and
Fight against Crime Programme of
the European Union

2016

Izdajatelj: Ministrstvo za notranje zadeve, Policija

Priprava: GPU, UKP, dr. David Smolej

Urednik: dr. David Smolej

Oblikovanje besedila: SUPG MNZ

Tisk: SUPG MNZ

Naklada: 70 izvodov

Ljubljana 2016

Besedilo ni lektorirano.

Besedilo ne odraža mnenja Evropske komisije.

Kazalo

dr. David Smolej

Predgovor 2

Pina Stepan

Sklad za azil, migracije in vključevanje 3

Erik Kern

Sistem upravljanja in nadzora skladov na področju
notranjih zadev (AMIF in ISF) 6

Irena Brcko Kogoj

Nova navodila organa upravljanja o upravičenosti stroškov 9

Darja Rovšek in Urška Trobej

Opredelitev ključnih tveganj strukturnih skladov pri
preverjanju revizijske sledi 11

mag. Andrej Ferlinc

Odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja 14

Predgovor

dr. David Smolej

Zagotavljanje notranje varnosti v državi, je prioriteta večine razvitejših držav Evropske unije. V času migracijskih nemirov to predstavlja nekaterim državam velik izziv, saj se med drugim soočajo s kapaciteto migrantov in azilantov, ki presegajo njihove prostorske, finančne in notranje-varnostne zmogljivosti. Zato Evropska unija preko Sklada za azil, migracije in vključevanje (t.i. AMIF sklad) in Sklada za notranjo varnost (t.i. ISF) financira politike notranjih zadev Evropske unije, ki se izvajajo v večletnem finančnem okviru 2014-2020. Pri tem mora vsaka država članica poskrbeti, da se sredstva porabijo transparentno in namensko. Večina upravičenih organizacij ne deluje z namenom dobička, vendar to ne izključuje tveganj za goljufije, kar se je v preteklosti pokazalo tudi v praksi.

Da se bodo ciljni bralci okvirno seznanili s področjem sofinanciranja politik notranjih zadev, sta v zborniku predstavljena sklada AMIF in ISF in sistem njunega upravljanja in nadzora. Ker se sklada izvajata v novem finančnem okviru 2014-2020, so predstavljena tudi nova navodila organa upravljanja o upravičenosti stroškov. Z vidika zagotavljanja nadzora nad porabo evropskih sredstev, so pomembne revizijske sledi, ki imajo ključno vlogo pri upravljanju strukturnih skladov. Zato je tudi to področje vključeno v zbornik. Ker gre pri črpanju in porabi evropskih sredstev za področje, kjer kot upravičenci nastopajo tudi pravne osebe, so predstavljeni primeri njihove objektivne odgovornosti, ki lahko pomeni tudi kazensko odgovornost.

Zbornik tako lahko služi kot študijsko gradivo za osnovno seznanitev s skladi na področju notranjih zadev, in sicer za notranjo javnost v policiji, strokovno javnost in nekatere študijske programe.

David Smolej
urednik

Sklad za azil, migracije in vključevanje

Pina Stepan

Financiranje politik notranjih zadev EU v večletnem finančnem okviru 2014-2020 poteka preko dveh novih skladov, tj. Sklada za azil, migracije in vključevanje ter Sklada za notranjo varnost. Sklad za azil, migracije in vključevanje [AMIF] je nadomestil:

- Sklad za begunce,
- Sklad za vključevanje državljanov tretjih držav in
- Sklad za vračanje.

Ciljno skupino predstavljajo prosilci za mednarodno zaščito ter osebe s pridobljeno mednarodno zaščito in državljani tretjih držav. Nacionalni program temelji na različnih nacionalnih strategijah, ki upoštevajo razvoj politike priseljevanja glede koordinacije med politiko, načrtnim pristopom k vključevanju, institucionalnimi dogovori za izboljšanje učinkovitosti in zaščite človekovih pravic in skladnostjo z mednarodnimi standardi. Strategije prav tako želijo olajšati priseljevanje zaradi zaposlitve in dela. Znotraj nacionalnega programa so oblikovani posebni cilji:

1. AZIL (22 % finančnega načrta AMIF): dolgoročni cilj Slovenije je učinkovita izvedba Skupnega evropskega azilnega sistema prek učinkovitih in hitrih postopkov, ki zagotavljajo enake možnosti vsem ljudem, ki potrebujejo zaščito. Ukrepi, ki jih sofinancira AMIF, se bodo osredotočali na izboljšanje kakovosti in hitrost sprejemanja odločitev ter na kakovost spremljanja, vrednotenja in načrtovanja ravnanja v nepredvidljivih razmerah. Prosil-

Ciljno skupino predstavljajo prosilci za mednarodno zaščito ter osebe s pridobljeno mednarodno zaščito in državljani tretjih držav.

cem za mednarodno zaščito bo v sklopu pomoči in podpore zagotovljen dostop do informacij in storitev (pravnih, prevajalskih, tolmačenja, socialnih, zdravstvenih itd.).

2. VKLJUČEVANJE/ZAKONITO PRISELJEVANJE (35 % finančnega načrta AMIF): dolgoročni cilj ukrepov podprtih prek AMIF je doseči vključenost državljanov tretjih držav in oseb z mednarodno zaščito v vsa ključna področja življenja in dela v Sloveniji. Posebna pozornost bo posvečena ranljivim skupinam oseb, kot so ženske, otroci in starejše osebe. Ukrepi bodo usmerjeni k izboljšanju zavedanja splošne javnosti, organov in samih priseljencev o vprašanih vključevanja. Pomoč osebam z mednarodno zaščito se bo pri vključevanju zagotavljala prek individualnega pristopa na osnovi osebnega integracijskega načrta.

3. VRAČANJE (31 % finančnega načrta AMIF): Cilj vračanja se bo zagotavljal preko sodelovanja nevladnih organizacij, pristojnih mednarodnih organizacij in držav izvora. Trajnostni postopek vračanja se bo spodbujal z zagotavljanjem pomoči pred vrnitvijo (svetovanje in informacijski dogodki) in po njej žepnine (dnevnice), ukrepi ponovnega vključevanja, kot je sekundarni prevoz, prva potrebna nastanitev, zdravstvena pomoč itd.

Posebna pozornost bo posvečena ranljivim skupinam oseb, kot so ženske, otroci in starejše osebe.

4. SOLIDARNOST: Solidarnost predstavlja posebni cilj Evropske Komisije, ki državam članicam nalaga, da drugim članicam pomagajo pri obvladovanju migracijskih tokov.

Financiranje poteka preko:

- Javnih razpisov (končni upravičenec je organizacija z neprofitnim namenom) in

- neposredne dodelitve (končni upravičenec je Ministrstvo za notranje zadeve, ta pa dodeli sredstva ciljnim upravičencem – beguncem).

Primeri javnega razpisa:

- Informiranje in pravno svetovanje tujcem na področju mednarodne zaščite;
- Pomoč pri nastanitvi in oskrbi prisilcev za mednarodno zaščito;
- Preprečevanje trgovine z ljudmi, spolnega nasilja in nasilja po spolu;
- Medijska kampanja namenjena osveščanju širše javnosti o temah povezanih s priseljevanjem in integracijo, ipd.

Projekti, ki se izvajajo v okviru AMIF so ciklični (nujno potrebni) ter enkratni.

Primeri neposredne dodelitve:

- Začetna integracija priseljencev,
- Izpiti iz slovenskega jezika na osnovni stopnji,
- Vzdrževanje azilnega doma in integracijskih hiš ter nakup opreme.

Projekti, ki se izvajajo v okviru AMIF so ciklični (nujno potrebni) ter enkratni. Kontrolo izvajanja projekta izvaja vodja projekta, ki skrbi za redne stike z izvajalcem, izvaja kontrole na kraju samem ter pregleduje zahtevke za izplačilo iz vsebinskega vidika. S finančnim pregledom zahtevka pa je zagotovljena tudi 100 % kontrola projekta.

Sistem upravljanja in nadzora skladov na področju notranjih zadev (AMIF in ISF)

Erik Kern

Cilj politik Evropske Unije [v nadaljevanju EU] na področju notranjih zadev je vzpostavitev območja prostega gibanja, ki tako državljanom EU kot državljanom tretjih držav zagotavlja varnost in spoštovanje temeljnih pravic. Napor EU so usmerjeni v zagotavljanje stabilnega, zakonitega in varnega okolja, v katerem se lahko izvajajo vse aktivnosti, ki spodbujajo rast na kulturnem, socialnem in gospodarskem področju. Pomemben instrument za implementacijo teh politik na nacionalni ravni v obdobju 2014-2020 je financiranje po načelu deljenega upravljanja (oz. nacionalne ovojnice), ki je zagotovljeno v okviru proračunskega naslova tretjega proračuna EU, tj. »Svoboda, varnost in pravica«. Države članice lahko črpajo sredstva iz dveh skladov EU na področju notranjih zadev, in sicer:

- Sklad za azil, migracije in vključevanje [AMIF], ki prispeva k učinkovitemu upravljanju migracijskih tokov. AMIF zajema različne vidike skupne azilne politike in politike priseljevanja EU. Prav tako podpira ukrepe povezane z azilom, zakonitim priseljevanjem in vključevanjem državljanov tretjih držav ter projekte s področja vračanja državljanov tretjih držav, ki nezakonito prebivajo na območju EU.

Napori EU so usmerjeni v zagotavljanje stabilnega, zakonitega in varnega okolja ...

- Sklad za notranjo varnost [ISF] je usmerjen v krepitev prizadevanj držav članic za zagotavljanje največje možne stopnje varnosti v EU. Sklad podpira ukrepe s področja upravljanja zunanjih meja, izvajanja skupne vizumske politike, policijskega sodelovanja, preprečevanja kriminala in boja

proti težjim oblikam čezmejnega kriminala ter kriznega upravljanja in varovanje kritične infrastrukture EU.

Finančni prispevek v okviru sklada ima obliko donacij. Posamezni skladi so financirani s strani skupnosti v višini 75 odstotkov. Velikost skladov je 56.000.000 €. Predpogoj za črpanje sredstev iz skladov je vzpostavljen sistem upravljanja in nadzora, ki omogoča učinkovito izvajanje nacionalnih programov, skladov ter nadzor nad porabo javnih sredstev na podlagi ustrezne upravne organizacije, sistema notranjega nadzora ter ustrezne ločitve funkcij, nalog in odgovornosti. Na nacionalni ravni je v skladu s temeljnimi pravnimi podlagami treba vzpostaviti pristojne organe, to so odgovorni organ, revizijski organ in eden ali več pooblaščenih organov, ki izvajajo nekatere naloge odgovornega organa pod njegovo pristojnostjo.

Finančni prispevek v okviru sklada ima obliko donacij. Posamezni skladi so financirani s strani skupnosti v višini 75 odstotkov.

Vlada RS je s sklepoma št. 54924-17/2014/6 z 9. 10. 2014 in št. 54924-17/2014/12 z 22. 4. 2015 vzpostavila okvir Sistema upravljanja in nadzora za črpanje sredstev iz skladov in določila:

- ministra, pristojnega za notranje zadeve, kot organ za imenovanje, ki je pristojen za imenovanje odgovornega organa,
- Ministrstvo za finance, Urad Republike Slovenije za nadzor proračuna kot revizijski organ ter
- Ministrstvo za finance, Sektor za upravljanje s sredstvi EU kot pooblaščen organ za izvajanje finančnih transakcij med EU in nacionalnim proračunom.

Za izvajanje vseh ključnih procesov in postopkov ter za spremljanje in finančno upravljanje, se uporablja elektronski sistem za upravljanje skladov AMIF in ISF MIGRA II, ki temelji na naslednji načelih:

- procesna aplikacija osnovana na popisu poslovnih procesov, povezanih z izvajanjem skladov EU na področju notranjih zadev,
- internetna aplikacija, ki končnim upravičencem sredstev skladov omogoča dostop z uporabo vseh glavnih brskalnikov,
- prilagodljivost (tj. prilagajanje organizacijskemu in strukturnemu okolju), nadgradljivost (tj. možnost izboljšav in nadgradenj) in povezljivost z drugimi sistemi z namenom poenostavitve vnosa podatkov (zlasti SFC2014 in enotni finančno računovodski sistem MFERAC),
- prilagodljive ravni dostopa (različne pravice dostopa glede na tip uporabnika),
- decentralizacija in vnos podatkov pri viru, kar posledično pomeni razširitev kroga uporabnikov na raven posameznega projekta (tj. vodje projektov na strani končnih upravičencev),
- 100 % e-poslovanje, zlasti v povezavi z e-računi,
- popoln in dostopen elektronski arhiv,
- popolna sledljivost vseh aktivnosti znotraj aplikacije (npr. vnos ali brisanje podatkov),
- avtomatizacija dela, zlasti v smislu generiranja dokumentov in poročil na podlagi podatkov v bazah aplikacije.

Uporabniki aplikacije MIGRA II so:

- organi Sistema upravljanja in nadzora,
- vodje projektov in drugo projektno osebje pri končnem upravičencu in
- kontaktne osebe.

MIGRA II je zasnovana kot sodobna procesna aplikacija, nameščena na strežniški infrastrukturi Ministrstva za javno upravo.

Nova navodila organa upravljanja o upravičenosti stroškov

Irena Brcko Kogoj

Evropska komisija in Republika Slovenija sta oktobra 2014 sklenili Partnerski sporazum za izvajanja evropskih skladov v obdobju 2014–2020, ki Sloveniji omogoča dostop do skupno 4,118 milijarde evrov sredstev. Med pripravo operativnega programa [OP] je bil na podlagi analize stanja opredeljen ožji nabor področij, v katera se bodo vlagala sredstva evropskih strukturnih in investicijskih skladov [ESI]. Pri oblikovanju tega nabora so bili upoštevani cilji EU 2020, priporočila sveta v zvezi z nacionalnim programom reform Slovenije, Nacionalni reformni programi 2014–2015 [NRP] in stališče služb Komisije o pripravi sporazuma o partnerstvu in programov v Sloveniji za obdobje 2014–2020. Poleg tega so bili upoštevani tudi ustrezni nacionalni strateški dokumenti in razvojne razlike med kohezijskima regijama. Analiza napredka Slovenije pri izpolnjevanju nacionalnih ciljev za leto 2020 nakazuje vrzeli, zlasti v zvezi s povečanjem stopenj zaposlenosti, zmanjšanjem števila ljudi, ki jim grozi revščina ali socialna izključenost, krepitvijo prizadevanj na področju raziskav in razvoja ter učinkovitejše rabe virov energije.

Finančni okvir 2014 - 2020 se tako razlikuje od finančnega okvirja 2007-2013. Bistvene razlike pa so:

- črpanje sredstev z namenom zmanjševanja razlik ni več na prvem mestu, temveč je na prvem mestu doseganje rezultatov in ciljev;
- z novo finančno perspektivo sta definirani dve kohezijski regiji: razvit zahod in nerazvit vzhod;
- pomembne so predhodne pogojenosti (nacionalni zakoni

Med pripravo operativnega programa [OP] je bil na podlagi analize stanja opredeljen ožji nabor področij ...

morajo biti usklajeni z zakonodajo Evropske unije), potrjena mora biti akreditacija s strani Vlade;

- Opredeljena so štiri ključna področja za gospodarsko rast ter ustvarjanje delovnih mest:

- 1) krepitev raziskav, tehnološkega razvoja in inovacij
- 2) izboljšanje dostopa do informacijske tehnologije ter njihove uporabe in kakovosti
- 3) izboljšanje konkurenčnosti malih podjetij
- 4) podpora prehodu na nizkoogljično gospodarstvo v vseh sektorjih.

- novost v informacijskem sistemu – eMA (elektronizacija – spremljanje tako finančno kot vsebinsko);
- velik poudarek pri zaznavanju tveganj (ničelna toleranca do goljufij);
- razširjena možnost uporabe poenostavljenih možnosti obračunavanja stroškov (pavšalno financiranje, standardne lestvice stroškov na enoto, pavšalni zneski);
- možnost »mešanja« stroškov med vsemi skladi;
- Sredstva iz Evropskega sklada za regionalni razvoj bodo usmerjena predvsem v raziskave in razvoj ter inovacije, konkurenčnost ter urbani razvoj, sredstva iz Kohezijskega sklada pa v energetsko učinkovitost ter projekte okoljske infrastrukture in prometa.

Za zahodni del Slovenije je, z novo finančno perspektivo, namenjenih 847 mio evrov sredstev, za vzhodno pa 1260 mio evrov.

Opredelitev ključnih tveganj strukturnih skladov pri preverjanju revizijske sledi

Darja Rovšek in Urška Trobej

Tveganje ali »risk« govori o verjetnosti prihodnjih dogodkov, ki pa so lahko pozitivni ali negativni in o vplivu le-teh na doseganje ciljev. Tveganje torej lahko povežemo s preprečevanjem slabih stvari ali z neuspehom pri doseganju pozitivnih stvari. Tveganja so prisotna tudi v vsakodnevnem življenju.

Pri javnih razpisih, ki se financirajo iz strukturnih skladov bi bilo potrebno tveganja opredeliti že pred samo objavo javnega razpisa. Torej bi najprej določili cilj, ki ga želimo doseči pri javnem razpisu in nato opredelili tveganja, ki se lahko pojavijo za doseganje opredeljenega cilja. Pomembno se je pri opredelitvi tveganja tudi zavedati o (ne)zanesljivih pričakovanjih. Prihodnosti se ne more z gotovostjo predvideti, zato se stopnja nezanesljivih pričakovanj večja z odmaknjenostjo prihodnosti. Torej je nedvomno, da se pri določitvi tveganj pri javnih razpisih srečamo z (ne)zanesljivih pričakovanjih in je nedopustno da pri določitvi tveganj javnega razpisa zanemariti problem predvsem nezanesljivih pričakovanj. Pomembno je, da se že na začetku soočimo z negotovostjo in tveganji.

Ko imamo pri javnem razpisu določena tveganja jih analiziramo oz. ocenimo in razvrstimo po pomembnosti t.i. risk prioritization. Bolj natančno ko bodo opredeljena tveganja boljši javni razpis bo pripravljen in posledično boljše notranje kontrolne sisteme bomo imeli vzpostavljene.

Tveganje torej lahko povežemo s preprečevanjem slabih stvari ali z neuspehom pri doseganju pozitivnih stvari.

Pri pregledu izvajanja javnega razpisa je nato pomembna revizijska sled, ki pa je veriga določenih dokazov kateri pa opredeljuje in dokazuje upravičenost stroškov nastalih na projektu. Glede na to, da bi morala biti določena tveganja in vzpostavljeni notranji kontrolni sistemi pri javnem razpisu, nam revizijska sled pri tem omogoča preverjanje in potrjevanje, da so bila tveganja pravilno določena in da kontrolni sistemi delujejo tako kot smo želeli. Torej, preprečujejo nastanek goljufij.

Lahko zagotovo rečemo, da nam revizijska sled pri strukturnih skladih omogoča poglobljen vpogled v skladnost in zakonitost izvajanja projekta. Ravno tako pripomore k upravljanju finančnih tokov in sistemov potrjevanja izdatkov. Omogoča nam torej neprekinjeno sled, ki nam pokaže odgovornost osebe za določen dogodek oz. izdatek, kdaj in kdo je do kakšnih podatkov dostopal, kakšno operacijo je nekdo izvedel in poda najbolj pomemben podatek ali je strošek oz. izdatek dejansko upravičen do povračila EU sredstev iz strukturnih skladih. Z revizijsko sledjo potrdimo, da so stroški tudi dejansko nastali kot so bili poročani v okviru izvajanja projekta.

Torej, ne glede kdo izvaja nadzor nad stroški oz. izdatki, ki nastanejo pri izvajanju projekta si mora pri revizijski sledi odgovoriti na naslednja vprašanja, da lahko potrdi strošek in izloči sum goljufije: kako je

nastal dogodek, kdaj je nastal dogodek, kje je nastal dogodek, kdo je odgovoren za dogodek in kam pogledati, da se dogodek lahko potrdi kot upravičen. Pri revizijski sledi moramo imeti na voljo dovolj podatkov, da lahko povežemo določen dokument z izvedenimi postopki, ki so bili izvedeni, da je določen dogodek oz. strošek nastal.

Lahko zagotovo rečemo, da nam revizijska sled pri strukturnih skladih omogoča poglobljen vpogled v skladnost in zakonitost izvajanja projekta.

Pri tem je najbolj pomembno, da vemo kam pogledati, kaj zahtevati in v primeru dvoma upravičenosti dogodka oz. stroška

pravilno vprašati in zahtevati vpogled v pravilne evidence, ki bodo potrdile oz. ovrgle dvom.

Revizijska sled nam omogoča ugotoviti goljufijo, vendar pa jo moramo znati pravilno razumeti oz. brati in vedeti, kaj zahtevati pri določeni revizijski sledi, da se lahko dokaže goljufija, ki ima lahko posledico kaznivega dejanja. Pomembno je, da razumemo revizijsko sled pri strukturnih skladih in da vemo kakšne podatke nam omogoča pri dokazovanju goljufije na škodo EU.

Pomembno je, da razumemo revizijsko sled pri strukturnih skladih in da vemo kakšne podatke nam omogoča pri dokazovanju goljufije na škodo EU.

Odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja

mag. Andrej Ferlinc

Odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja je v Sloveniji urejena v Zakonu o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja (ZOPOKD- Ur l. RS št. 59/99, 12/00, 50/04, ZOPOKD-B Ur. l. 65/08, ZPOKD – C Ur. l. RS št 57/12), ki pravi, da je za kaznivo dejanje, ki ga je storilec storil v imenu, na račun ali v korist pravne osebe, kazensko odgovorna tudi pravna oseba, in sicer:

- če pomeni storjeno kaznivo dejanje izvršitev protipravnega sklepa, naloga ali odobritve njenih vodstvenih ali nadzornih organov;
- če so njeni vodstveni ali nadzorni organi vplivali na storilca ali mu omogočili, da je storil kaznivo dejanje;
- če pridobi protipravno premoženjsko korist iz kaznivega dejanja ali predmete, nastale s kaznivim dejanjem;
- če so njeni vodstveni ali nadzorni organi opustili dolžno nadzorstvo nad zakonitostjo ravnanja njim podrejenih delavcev.

Dilema, ki se pojavi glede krivde v razmerju do odgovornosti pravne osebe je predvsem ta, da obstaja nasprotje med načelom individualne in osebne subjektivne odgovornosti ter nevarnostjo uvedbe objektivne odgovornosti. Objektivno odgovornost preprečuje uporaba načela akcesornosti: brez odgovornosti fizične osebe ni odgovornosti pravne osebe. Subjektivizirana odgovornost pa pomeni, da gre za odgo-

»Lahko bi ravnal drugače, pa nisi«
(wrongful action).

vornost, ki ni niti individualna in krivdna, niti objektivna, vendar pa pomeni prispevek ravnanju individualnega storilca kaznivega dejanja. Prispevek pravne osebe k temeljnemu kaznivemu ravnanju mora pomeniti pravzaprav ravnanje, ki je podvrženo očitku: »Lahko bi ravnal drugače, pa

nisi» (wrongful action). Za enkrat naš pravni sistem še ni vpeljal samostojne avtonomne odgovornosti pravne osebe. Odgovornost pravnih oseb je torej podana akcesorno - akcesornost velja tudi v primeru, če se ugotovi, da storilec ni kriv, vendar je v objektivnem pogledu bilo kaznivo dejanje storjeno. Pravna oseba odgovarja tudi za kazniva dejanja iz malomarnosti ob pogojih, ki veljajo za temelje odgovornosti pravnih oseb. Nasprotno odgovornost pravnih oseb ne izključuje odgovornost fizičnih oseb. Akcesornost v nasprotni smeri ni podana. Predpisane kazni so naslednje:

Nasprotno odgovornost pravnih oseb ne izključuje odgovornost fizičnih oseb.

- Denarna kazen – ne sme biti manjša od 10.000 evrov in ne večja od 1.000.000 evrov;
- Odvzem premoženja (polovica ali več, celotno premoženje);
- Prenehanje pravne osebe;
- Prepoved razpolaganja z vrednostnimi papirji, katerih imetnica je pravna oseba.

Pravne posledice obsodbe pa so prepoved delovanja na podlagi dovoljenj, pooblastil ali koncesij, pridobljenih s strani državnih organov ali prepoved pridobitve takih dokumentov. Sodobni trendi nakazujejo k nujnosti uveljavljanja pravne odgovornosti pravnih oseb, vedno bolj prevladuje realističen koncept identifikacije s skupino ljudi (pomikanje odgovornosti pravne osebe proti individualni kazenski odgovornosti), prevrednoteno je stališče, da je krivda mogoča le pri človeku kot posamezniku, vedno pogostejše pa so težnje k odpravi akcesornosti in uveljavitvi samostojne odgovornosti pravnih oseb.

